

De vierde macht

Mercuriale van de heer Yves Liégeois, Procureur-generaal bij het Hof van beroep te Antwerpen, 3 september 2012

Dames en heren,

Omzeggens dagelijks worden we geconfronteerd met perslekken waarbij het geheim van het vooronderzoek in strafzaken te grabbel wordt gegooid en het vermoeden van onschuld geschonden wordt. Deze bijzonder storende evolutie gaf aanleiding tot wetgevende initiatieven die tot op vandaag geen concreet resultaat opleverden. Het lijkt nochtans de hoogste tijd om op dit maatschappelijk probleem dieper in te gaan.

Sinds de tijd dat Montesquieu de drieledige machtsstructuur van de parlementaire democratie beschreef is er heel wat water door de zee gevloeid. De samenleving evolueerde op het afwisselend ritme van sociale, economische en technologische vooruitgang, en de laatste decennia barstte de wereld volledig open door de revolutie van de informatisering, internet en sociale media. Rechtsprincipes, rechten en vrijheden die als essentieel werden beschouwd in een democratische samenleving en die voor een deel werden opgenomen in het E.V.R.M. evolueerden mee in die maalstroom. Naast de klassieke drie machten evolueerde de pers – de belichaming van het recht op vrijheid van meningsuiting – tot wat thans in de omgangstaal “de vierde macht” wordt genoemd. Een belangrijke rol die dikwijls in beeld wordt gebracht als de waakhond van de democratie. Een waakhond die van de persvrijheid geniet om zijn rol te vervullen.

Het E.V.R.M. stelde in 1950 reeds dat eenieder het recht heeft op vrijheid van meningsuiting, welk recht de vrijheid omvat een mening te koesteren en de vrijheid om inlichtingen of denkbeelden te ontvangen of door te geven, zonder inmenging van overheidswege en ongeacht grenzen. Toch oordeelden de opstellers van dit toonaangevend Verdrag dat de uitoefening van deze vrijheden niet onbegrensd is.

Voor zover als nodig is het misschien aangewezen nog eens te onderstrepen dat behoudens enkele uitzonderingen fundamentele beginselen – rechten – of vrijheden geen absolute waarde hebben. Ze gaan omzeggens allemaal gepaard met vanzelfsprekende beperkingen.

Zo bepaalt art. 10 van het E.V.R.M. dat de uitoefening van het recht op vrijheid van meningsuiting plichten en verantwoordelijkheden met zich brengt, en aan formaliteiten, voorwaarden, beperkingen of sancties kan worden onderworpen die bij wet voorzien worden en die in een democratische samenleving nodig zijn in het belang van ‘s lands veiligheid, de bescherming van de openbare orde, het voorkomen van strafbare feiten, de bescherming van de gezondheid of de goede

zedes, en de bescherming van de goede naam of de rechten van anderen om de verspreiding van vertrouwelijke mededelingen te voorkomen of om het gezag en de onpartijdigheid van de gerechtelijke macht te waarborgen.

Dit laatste deel van artikel 10 van het E.V.R.M. lijkt vandaag de dag in de vergeethoek te zijn geraakt. De laatste jaren kan iedereen die de krant leest of het journaal volgt op televisie, of nog een of andere website van een krant opent zich verwonderen over de berichtgeving van gerechtelijke dossiers. Het lijkt haast of het geheim van het opsporingsonderzoek of het gerechtelijk onderzoek uit het Wetboek van strafvordering is verdwenen¹. Het hoeft ons dan ook niet te verwonderen dat velen tot besef zijn gekomen dat er sprake is van een afbrokkelen van fundamentele principes. We hoeven niet verder te gaan dan de wetstraat waar recentelijk debatten werden gevoerd voor de kamercommissie Justitie over een wetsvoorstel² dat beoogde het zo gekoesterde “vermoeden van onschuld” van verdachten te beschermen tegen “mediatieke lynchpartijen”. Blijkbaar is iedereen het er over eens dat er een ernstig probleem gegroeid is, maar ligt de oplossing niet zo voor de hand.

De stellers van het wetsvoorstel vinden dat het niet kan dat mensen in de pers als schuldig worden voorgesteld vooraleer hun schuld wettig is vastgesteld. Ze wijzen ook op de veelvuldige publicatie van foto's waardoor vervolgte personen automatisch geassocieerd worden met de zaak waarin ze betrokken zijn. Boven de verontwaardiging over de veelvuldige lekken uit gerechtelijke onderzoeken, foto's van geboeide verdachten en lasterlijke roddels in de gerechtelijke persverslaggeving, stellen ze dat het belangrijk is dat Justitie haar rol ten volle kan blijven waarnemen zonder dat de media of het publiek zich deze missie toe-eigenen. Terecht stellen ze dat onze rechtstaat niet kan aanvaarden dat men zou terugkeren naar primitieve vormen van eigenrichting³.

Uit de toelichting van het wetsvoorstel blijkt dat men in de wetstraat ook tot besef is gekomen dat de vigerende wetgeving en de rechtspraak ontoereikend zijn om tegen belangrijke schendingen snel, daadwerkelijk en efficiënt op te treden. Deze vaststelling wordt bevestigd door de praktijk waar zelfs sprake is van straffeloosheid.

Dat laatste heeft de wetgever spijtig genoeg aan zichzelf te wijten. Eenmaal het evenwicht tussen rechten en plichten wordt doorbroken en wetgeving het ene recht zodanig beschermt dat het andere volledig kan worden uitgehold is immers het hek

¹ Zie ook: Hoge Raad voor de Justitie; “*Verslag van het bijzonder onderzoek naar de werking van de rechterlijke orde in de zaak van de moord op Annick Van Uytzel*” (Goedgekeurd door de algemene vergadering op 27 juni 2012, p.18, nr. 2.3, b).

² Parl. St., Kamer, DOC 53 0464/001; *Wetsvoorstel tot wijziging van artikel 587 van het Gerechtelijk Wetboek ten einde het vermoeden van onschuld te beschermen*. Documenten van de hoorzitting niet gepubliceerd: zie echter <http://www.gva.be/nieuws/experts/johndewit/aid1132598/de-perswet-over-het-vermoeden-van-onschuld.aspx>.

³ Parl. St., Kamer, DOC 53 0464/001; *Wetsvoorstel tot wijziging van artikel 587 van het Gerechtelijk Wetboek ten einde het vermoeden van onschuld te beschermen, Toelichting p 4-5*.

van de dam. Wanneer het water achter de dam zo diep en overweldigend is als de huidige informatiesnelwegen en informaticanetwerken is de beschadiging niet meer te overzien, en ook dat is een vaststelling uit de dagelijkse praktijk.

Het doorbreken van het evenwicht tussen de verschillende ter sprake komende fundamentele rechten vindt zijn oorzaak zonder enige twijfel in de totstandkoming van de wetgeving op de bescherming van de journalistieke bronnen zonder dat op enigerlei wijze werd gedacht aan het invoegen van een veel strengere aanpak van de schending van het geheim van het onderzoek, en bijgevolg schending van het vermoeden van onschuld met implicaties ten aanzien van het recht op een eerlijk proces, en uiteraard ten aanzien van het recht op een goede naam. We komen daar verder op terug⁴.

Zoals U weet kwam er wat de bescherming van de journalistieke bronnen een versnelling nadat er reeds talloze parlementaire initiatieven gestrand waren⁵, nadat België veroordeeld werd door het Europees mensenrechtenhof in de zaak ERNST⁶ en in de nasleep van de huiszoekingen in het kantoor en in de woning van Stern-journalist Tillack⁷. Dit leidde tot de goedkeuring van de wet van 7 april 2005 tot bescherming van de journalistieke bronnen⁸.

Het Grondwettelijk Hof onderstreepte⁹ het belang van de bescherming van de journalistieke bronnen voor de persvrijheid en de vrijheid van meningsuiting, waarbij kan verwezen worden naar de artikelen 19 en 25 van de Grondwet, en tevens naar art. 19.2 IVBPR¹⁰. De media moeten immers hun taak van watchdog kunnen uitvoeren en de burger informeren. Naast de vergaande interpretatie van de personen die van het bronnengeheim moeten genieten¹¹ en de zeer beperkte uitzonderingsgronden¹² heeft de wetgever de mogelijkheid tot het ondernemen van opsporings- en onderzoekshandelingen ten aanzien van journalisten enorm beperkt.

⁴ Parl. St., Kamer, DOC 53 0464/001; *Wetsvoorstel tot wijziging van artikel 587 van het Gerechtelijk Wetboek ten einde het vermoeden van onschuld te beschermen*, Toelichting: zie p 3. Documenten van de hoorzitting niet gepubliceerd: zie echter <http://www.gva.be/nieuws/experts/johndewit/aid1132598/de-perswet-over-het-vermoeden-van-onschuld.aspx>.

⁵ GOMBEER T.; Actualia in het Strafrecht en de Criminologie, 6° Postuniversitaire Vormingscyclus Criminologie, GANDAIUS, sessie 5 april 2012, "De bescherming van het journalistieke bronnengeheim", p. 160.

⁶ EHRM, arrest van 15 juli 2003, Ernst & CS t/ België.

⁷ GOMBEER T.; Actualia in het Strafrecht en de Criminologie, 6° Postuniversitaire Vormingscyclus Criminologie, GANDAIUS, sessie 5 april 2012, "De bescherming van het journalistieke bronnengeheim", p. 160. EHRM, arrest van 27 maart 1996, Goodwin t/ Verenigd Koninkrijk, R.T.D.H. 1996, 433; EHRM, arrest van 25 februari 2003, Roemen en Schmit t/ Luxemburg, *Receuil* 2003; EHRM arrest van 15 juli 2003, Ernst (e.a.) t/ België, J.L.M.B. 2003, 1524 en EHRM arrest van 27 november 2007, Tillack t/ België, N.C. 2008, 170-174, noot T. Gombeer, "De zaak Tillack en de bescherming van het journalistieke bronnengeheim". Zie algemeen: D. Voorhoof, "Artikel 10 EVRM Vrijheid van meningsuiting", in *Handboek EVRM, Artikelsgewijze commentaar*, Antwerpen, Intersentia, 2004, 838-1066.

⁸ Wet van 7 april 2005 tot bescherming van de journalistieke bronnen, B.S. 27 april 2005. Wet van 9 mei 2006 tot wijziging van artikel 5 van de wet van 7 april 2005 tot bescherming van de journalistieke bronnen, B.S. 3 maart 2007.

⁹ Grondwettelijk Hof; Arrest nr. 47/2006 van 22 maart 2006.

¹⁰ Internationaal Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten van 19 december 1966.

¹¹ Grondwettelijk Hof, Arrest nr. 91/2006 van 7 juni 2006. *NjW* 2006, 645, noot P. Valcke, E. Lievens en E. Werkers, "Bronnengeheim voor bloggers".

¹² GOMBEER T.; Actualia in het Strafrecht en de Criminologie, 6° Postuniversitaire Vormingscyclus Criminologie, GANDAIUS, sessie 5 april 2012, "De bescherming van het journalistieke bronnengeheim", p. 165.

Art. 5 van de bronnenwet¹³ bepaalt immers dat gegevens die betrekking hebben op de informatiebronnen van de personen bedoeld in artikel 2 – journalisten en redactiemedewerkers – niet het voorwerp mogen uitmaken van enige opsporings- of onderzoeksmaatregel, tenzij die gegevens het plegen van bepaalde ernstige misdrijven kunnen voorkomen en mits bepaalde voorwaarden worden nageleefd. Art. 4 van de bronnenwet omschrijft die misdrijven en bepaalt de voorwaarden¹⁴. Die uitzonderingsgrond op het journalistieke zwijgrecht is bijzonder beperkt, en bovendien kunnen journalisten evenmin vervolgd worden wegens heling of medeplichtigheid aan de schending van het beroepsgeheim¹⁵.

Het is echter niet de bedoeling dieper in te gaan op de bronnenwet, maar wel de gelegenheid om te onderstrepen dat deze wet zelfs een verdergaande bescherming biedt dan de rechtspraak van het EHRM¹⁶ zonder dat enige vergelijkbare tegenhanger bestaat wat de bescherming van het geheim van het onderzoek en het vermoeden van onschuld bestaat.

In de praktijk stellen we vandaag vast dat omzeggens geen enkel gerechtelijke onderzoek dat werd uitgevoerd inzake perslekken enig resultaat opleverde. Dit is een algemeen verschijnsel. Er kan ter zake ook verwezen worden naar de tussenkomst van een magistraat van het federaal parket¹⁷ tijdens de hoorzittingen die gehouden werden naar aanleiding van het bovenvermeld wetsvoorstel dat beoogde het vermoeden van onschuld te beschermen¹⁸. De federale magistraat bevestigde dat wanneer iets uitlekt het federaal parket systematisch een onderzoek start naar schending van het beroepsgeheim maar men helaas niemand veroordeeld krijgt ten gevolge van het bronnengeheim. Feit is dat de bronnenwet in de praktijk tot gevolg heeft gehad dat de voor perslekken verantwoordelijke medewerkers van politie en parket/justitie niet konden geïdentificeerd en vervolgd worden.

¹³ Wet van 9 mei 2006 tot wijziging van artikel 5 van de wet van 7 april 2005 tot bescherming van de journalistieke bronnen, B.S. 3 maart 2007.

¹⁴ Art. 4 van de wet van 7 april 2005 tot bescherming van de journalistieke bronnen verwijst naar misdrijven die een ernstige bedreiging opleveren voor de fysieke integriteit van één of meer personen, daarin begrepen de misdrijven bedoeld in art 137 van het Strafwetboek (terrorisme) in de mate zij de fysieke integriteit in het gedrang brengen, en indien de cumulatieve voorwaarden vervuld zijn, namelijk dat 1° de gevraagde informatie van cruciaal belang is voor het voorkomen van deze misdrijven; en 2° de gevraagde informatie op geen enkele andere wijze kan verkregen worden.

¹⁵ Art. 6 en 7 van de wet van 7 april 2005 tot bescherming van de journalistieke bronnen. B.S. 13 mei 2005, als gewijzigd door art. 2 van de wet van 9 mei 2006, B.S. 7 maart 2007. Over deze wet., zie: E. Brewaeyts "Informatiebronnen van journalisten", *NjW* 2005, 542-551 en "Recente rechtspraak van het Arbitragehof over persvrijheid", *R.W.* 2006-07, 1342-1347; H. Bosly en D. Vandermeersch, *Droit de la procédure pénale*, Brugge, Die Keure, 2005, 667-668; J. Ceuleers, "De journalistieke bronnen wettelijk beschermd", *R.W.* 2005-06, 48-52; K. Lemmens, "La protection des sources journalistiques. Un commentaire de la loi du 7 avril 2005", *J.T.* 2005, 669-676; C. Van den Wyngaert, *Strafrecht, strafprocesrecht en internationaal strafrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen, Maklu, 2006, 528-529; T. Freyne, "De bewaking van privécommunicatie en telecommunicatie in strafonderzoeken: een stand van zaken", *T. Strafr.*, 2008, 178; F. Lugentz, "La loi sur la protection des sources des journalistes: le point de vue des sources", *Rev. dr. pén.* 2008, 805-815.

¹⁶ GOMBEER T.; Actualia in het Strafrecht en de Criminologie, 6° Postuniversitaire Vormingscyclus Criminologie, GANDAIUS, sessie 5 april 2012, "De bescherming van het journalistieke bronnengeheim", p. 166.

¹⁷ Documenten van de hoorzitting niet gepubliceerd: zie echter <http://www.gva.be/nieuws/experts/johndewit/aid1132598/de-perswet-over-het-vermoeden-van-onschuld.aspx>. Tussenkomsst van federale magistraat Lieven Pellens.

¹⁸ Wetsvoorstel tot wijziging van artikel 587 van het Gerechtelijk Wetboek ten einde het vermoeden van onschuld te beschermen; Parl. St., Kamer, DOC 53 0464/001; Documenten van de hoorzitting niet gepubliceerd: zie echter <http://www.gva.be/nieuws/experts/johndewit/aid1132598/de-perswet-over-het-vermoeden-van-onschuld.aspx>.

Een de facto straffeloosheid en quasi immuniteit heeft zich geïnstalleerd en leidde tot een sneeuwbaaleffect dat thans andere fundamenteel geachte principes verguist. Men moet onderkennen dat sinds kort een grote normvervaging is ontstaan bij zekere speurders en andere professionele personen die bij het strafrechtelijk onderzoek betrokken worden. Het feit dat een strafrechtelijk onderzoek naar schending van het beroepsgeheim wordt opgestart kan misschien in zekere mate nog een afschrikkend effect hebben¹⁹, maar uit de naakte feiten blijkt dat de normvervaging bijzonder ernstige proporties aanneemt. Dit is een vaststelling die men niet meer onder de mat kan vegen.

Uit de persverslaggeving blijkt verder dat Professor Leo Neels bij gelegenheid van de bovenvermelde hoorzitting stelde dat de lekken in gerechtelijke onderzoeken totaal onduelbaar zijn en er een nultolerantie tegen zou moeten bestaan, maar dat er een totale *laisser-aller* bestaat²⁰. Terecht stelde hij dat gerechtelijke onderzoeken vergieten zijn geworden. Hij onderstreepte dat er een attitudeprobleem is en dat bepaalde administraties geen lekken vertonen, en stelde dat als we de trots op onze rechtsbeginselen, zoals het vermoeden van onschuld verliezen, we de rechtsstaat verliezen. De draagwijdte van deze wijze woorden kunnen moeilijk overschat worden, en vandaag wil ik ze kracht bij zetten.

Ik onthoud mij uiteraard van te verwijzen naar lopende strafzaken, maar zonder in detail te treden mag gesteld worden dat het parket-generaal in meerdere bijzonder ophefmakende criminele zaken die ondertussen door het Hof van Assisen definitief beslecht werden, en andere gewichtige zaken het verloop van het gerechtelijk onderzoek via de krant kon volgen. Zelfs meer, het parket-generaal kon de evolutie in de media volgen terwijl het op dat ogenblik niet eens over een up to date rapport van de procureur des Konings beschikte. De rapporten kwamen dus na de feiten en later dan het nieuws. Duidelijk een omgekeerde wereld met omgekeerde informatieverhoudingen.

De omvang en de technische inhoud van de perslekken hebben ons de laatste jaren gebracht tot merkwaardige vaststellingen. Enerzijds lijkt het erop dat bepaalde professionele medewerkers van het gerecht gewoonweg op georganiseerde en zelfs bijna permanente wijze hun beroepsgeheim schenden. Anderzijds lijkt het ernaar dat bepaalde ondergrondse afspraken bestaan. In ruil voor het aanleveren van informatie die gedekt is door het beroepsgeheim en het bijgevolg fungeren als persinformant, wordt een gewenste positieve publiciteit gegeven aan deze of gene en wordt de berichtgeving gekleurd. Dergelijke werkwijze mag gerust vergeleken worden met een soort corruptie of omkoping, en het zou de moeite lonen om dit als een nieuw misdrijf in het Strafwetboek te omschrijven en in te voegen.

¹⁹ Documenten van de hoorzitting niet gepubliceerd: zie echter <http://www.gva.be/nieuws/experts/johndewit/aid1132598/de-perswet-over-het-vermoeden-van-onschuld.aspx>.

²⁰ Documenten van de hoorzitting niet gepubliceerd: zie echter <http://www.gva.be/nieuws/experts/johndewit/aid1132598/de-perswet-over-het-vermoeden-van-onschuld.aspx>.

Wanneer de alzo doorgesluisde informatie gekleurd of onjuist is heeft dit uiteraard ernstige gevolgen ten aanzien van de berichtgeving die uiteindelijk aan het publiek geserveerd wordt. Het misbruik van gelekte werkelijke details in een zelf gecreëerd verhaal krijgt immers een hardnekkige schijn van waarachtigheid en is bijgevolg van aard om de werking van het gerecht te beschadigen en het vertrouwen in de instelling te ondermijnen.

Ik verwijs terug naar het reeds geciteerd art. 10.2 van het E.V.R.M. dat bij de beperkingen die door de wet in een democratische staat kunnen opgelegd worden expliciet verwijst naar het voorkomen van verspreiding van vertrouwelijke mededelingen en het waarborgen van de onpartijdigheid van de gerechtelijke macht. Laat het dus duidelijk zijn dat de problematiek van de perslekken een regelrechte aantasting betekent van de rechtsstaat. Volgens de huidige stand van zaken van de rechtspraak leidt de schending van het geheim van het onderzoek niet tot uitsluiting van bewijsmateriaal of tot niet-ontvankelijkheid van de strafvordering²¹. Er wordt nog steeds van uitgegaan dat het feit dat een verdachte negatief wordt belicht in de media ten gevolge van perslekken het recht op een eerlijk proces niet aantast²².

Vroeger oordeelde men dat het geheim van het strafonderzoek in essentie bedoeld was om het verlies van bewijsmateriaal of collusie tussen partijen te voorkomen²³. Feit is dat vandaag de dag sprake is van veelvuldige en zelfs georganiseerde en grootscheepse perslekken die soms duidelijk afkomstig zijn van personen die beroepshalve medewerking verlenen aan het opsporings- of het gerechtelijk onderzoek en zich blijkbaar niet storen aan de wet of aan een sanctie bij eventuele betrapping.

Uit recente rechtspraak blijkt echter dat het een en het ander aan het bewegen is op het terrein. Zo bijvoorbeeld verleende het Hof van beroep te GENT²⁴ een vrijspraak omdat een Arbeidsauditeur niet alleen de namen van beklaagden in een interview had bekendgemaakt, doch bovendien bij die gelegenheid onderstreepte dat een van de betrokkenen een bekende was van het gerecht die eerder veroordeeld was voor diverse misdrijven en deze een professional en een gehaaide fraudeur noemde die het klappen van de zweep kende. Het Hof stelde een schending van het vermoeden van onschuld neergelegd in art 6, tweede lid E.V.R.M. vast, onderstreepte dat het om een algemeen rechtsbeginsel gaat in het strafrecht dat de openbare orde raakt. Volgens het hof werd het vermoeden van onschuld dermate zwaar geschonden dat het recht op een eerlijk proces

²¹ DE SMET Bart, "*Nietigheden in het strafproces*", 2011 Intersentia, p. 9.

²² Cass. 27 februari 2008 (P07.1485F), www.cass.be en Cass. 19 februari 2008 (P07.1648N), www.cass.be.

²³ DE SMET Bart, "*Nietigheden in het strafproces*", 2011 Intersentia, p. 9; H. BEKAERT, "*Le secret de l'instruction*", J.T. 1950, p. 505.

²⁴ Arrest nr. C/727/12 van het hof van beroep GENT van 19 april 2012, niet gepubliceerd inzake Not. S/0542/07 waartegen voorziening in cassatie werd ingesteld.

onherstelbaar geschaad werd zodat zij de tenlastelegging niet meer kon onderzoeken.

In een arrest van het hof van beroep te Antwerpen werd bij de bestraffing expliciet rekening gehouden met het feit dat beklaagden en hun familie aan de publieke verachting het hoofd hebben moeten bieden als gevolg van negatieve persberichtgeving²⁵. Deze voorbeelden onderstrepen dat bepaalde rechters expliciet of impliciet aanvaarden dat berichtgeving die het vermoeden van onschuld aantast, en bijgevolg de goede naam en/of het privé leven in zekere of in gehele mate de garantie op een eerlijk proces kan aantasten, wat zich dan zou vertalen in strafvermindering of zelfs in een soort grond die de verdere uitoefening van de strafvervolgging verhindert²⁶.

De vraag komt aan de orde of het nog langer duldbaar is dat een strafrechtelijk systeem van een democratische rechtsstaat er niet in slaagt de garanties te bieden die het respect van het vermoeden van onschuld en het eerlijk proces moeten omgeven, zoals de discretie en het respect van het geheim van het vooronderzoek? Het gaat hier om de bescherming van evenwaardige fundamentele rechten die niet ondergeschikt zijn aan andere rechten. De vraag naar het impact van informatielekkers ten aanzien van de schending van het vermoeden van onschuld of van het eerlijk proces wordt nog pertinentier wanneer blijkt dat de lekken niet anders dan afkomstig kunnen zijn van insiders en dus van professionele medewerkers waarvan moeilijk kan voorgehouden worden dat ze ontsnappen aan de controle van de overheid. Het vermoeden van onschuld beschermen is immers in de eerste plaats de verantwoordelijkheid van de overheid, en niet van de pers²⁷. Het E.H.R.M. heeft reeds meerdere malen duidelijk gemaakt dat het aan de lidstaten behoort een oordeelkundig evenwicht te zoeken tussen bijvoorbeeld het recht op privé leven en het recht op vrije meningsuiting²⁸. De Belgische Staat is

²⁵ Arrest rolnummer 2012/VR/2 van het hof van beroep te ANTWERPEN van 26 april 2012. niet gepubliceerd inzake not. Nr 2011/PGA/5447 en 2012/VJ11/327.

²⁶ Arrest nr. C/727/12 van het hof van beroep GENT van 19 april 2012, niet gepubliceerd inzake Not. S/0542/07 waartegen voorziening in cassatie werd ingesteld. Cit rubriek nr. 24 "Aangezien in het interview het duidelijk gaat om de tenlasteleggingen A en B beslist het hof dat gelet op het feit dat het vermoeden van onschuld dermate zwaar geschonden is, dat de strafvordering voor deze feiten niet verder meer kan worden uitgeoefend. De rechten van beklaagden op een eerlijk proces zijn voor deze tenlasteleggingen door het interview gegeven door de Arbeidsauditeur onherstelbaar geschaad zodat het hof deze tenlasteleggingen niet meer kan onderzoeken. Voor de feiten A en B worden de beklaagden dan ook vrijgesproken".

²⁷ Wetsvoorstel tot wijziging van artikel 587 van het Gerechtelijk Wetboek ten einde het vermoeden van onschuld te beschermen; Parl. St., Kamer, DOC 53 0464/001; Documenten van de hoorzitting niet gepubliceerd: zie echter <http://www.qva.be/nieuws/experts/johndewit/aid1132598/de-perswet-over-het-vermoeden-van-onschuld.aspx>. Tussenkomen van professor VOORHOOF.

²⁸ EHRM, arrest van 13 november 2003 inzake verzoek nr. 56525/00 van Libor Novák t/ Tchequië. Cit « *Toutefois, lorsque la publication par les médias pose un problème d'ingérence dans la vie privée, l'Etat doit trouver un équilibre judicieux entre ces deux droits protégés par la Convention, à savoir le droit au respect de la vie privée garanti par l'article 8 et le droit à la liberté d'expression garanti par l'article 10 de la Convention* ». E.H.R.M., arrest van 9 april 2009 nr. 28070/06, A./t Noorwegen; Cit "The question is whether the State has achieved a fair balance between the applicant's "right to respect for his private life" under Article 8 and the newspaper's right to freedom of expression guaranteed by Article 10 of the Convention... In examining this question, the Court will have regard to the State's positive obligations under Article under Article 8 of the Convention to protect the privacy of persons targeted in ongoing criminal proceedings (see Principle 8 in the Appendix to Recommendation Rec(2003)13 of the Committee of Ministers to member States on the provision of information through media in relation to criminal proceedings, quoted at paragraph 37 above). It will also have regard to be principles

aansprakelijk voor perslekken in het onderzoek die onthullingen zouden hebben toegelaten of in de hand gewerkt met implicaties ten aanzien van de reputatie van personen²⁹.

Uiteraard moet het publiek recht hebben op correcte informatie die gegeven wordt via de daartoe gecreëerde geëigende kanalen, en op de wijze die het Wetboek van strafvordering ten andere duidelijk omschrijft.

De procureur des Konings kan immers indien het openbaar belang het vereist aan de pers gegevens verstrekken. Hij moet echter waken voor de inachtneming van het vermoeden van onschuld, het recht van verdediging van de verdachte, het slachtoffer en derden, het privé leven en de waardigheid van personen. Voor zover als mogelijk worden de identiteiten van de in het dossier vernoemde personen niet vrijgegeven³⁰. De wijze waarop die informatieverstrekking moet gebeuren wordt verder uitgewerkt in een bindende richtlijn van het College van Procureurs-generaal³¹.

Laat het duidelijk zijn dat ik mij niet toespits op het beroep van journalist en de deontologie die deze beroepsgroep in acht zou moeten nemen, of het bronnengeheim. Ik heb U ten andere geschetst hoe de wetgeving op de bescherming van het bronnengeheim tot stand is gekomen en beantwoordt aan de rechtspraak van het E.H.R.M. We onderzoeken de andere kant van de balans waar er duidelijk iets ontbreekt.

Het gaat mij vandaag over een naar mijn mening veel erger probleem, namelijk wat het bronnengeheim blijkbaar heeft teweeg gebracht binnen Justitie en politie en hoe moet omgegaan worden met medewerkers die schaamteloos hun beroepsgeheim schenden en zich gesterkt en zelfs ongenaakbaar voelen door de beperkingen inzake de opsporing en de vervolging die de bronnenwet invoerde. De bescherming van de journalistieke bronnen beoogt echter niet parketmagistraten en medewerkers, griffiemedewerkers, politiemannen, of rechters die hun beroepsgeheim schenden immuniteit te verlenen³². Het onderzoek moet zich bijgevolg beperken tot en toespitsen op politiekringen of justitie³³. Dit betekent dikwijls een speld in een hooiberg zoeken en bovendien meestal nadat de feiten plaats vonden, wat het bewijs nog extreem bemoeilijkt.

---

established in its case-law concerning the freedom of the press to impart information on a matter of public concern, including on ongoing criminal proceedings, and the right of the public to receive such information”.

²⁹ H. VANDENBERGHE; T.P.R. 2010 – 4 : “Overzicht van rechtspraak Aansprakelijkheid uit onrechtmatige daad”. p. 1832; Rb. Brussel 9 januari 2004, *Journ. Proc.* 2004, afl. 479, 26, noot.

³⁰ Art. 28quinquies, § 3 Sv.

³¹ College van Procureurs-generaal, Omzendbrief nr. COL 7/99; “*Informatieverstrekking aan de pers door de gerechtelijke overheden en de politiediensten gedurende de fase van het vooronderzoek – Gemeenschappelijke omzendbrief van 30 april 1999*”.

³² Cass. 6 februari 2008; P.07.1466.F/1; B. DE SMET, R.W. 2008-2009, nr. 41; P 1727 – 1729 noot onder Cass. Arr. Van 6 februari 2008: “*De beperkte draagwijdte van het journalistiek bronnengeheim*”.

³³ VOORHOOF D., “*Geen journalistiek bronnengeheim voor politiemann die pers tipte*”, *Juristenkrant* – 30 april 2008.

De reden dat gevoerde onderzoeken weinig of niets opleverden heeft immers in de eerste plaats te maken met het feit dat het onnoemelijk veel moeilijker is een onderzoek te voeren ten aanzien van een gehele organisatie of een grote groep eventuele lekkende medewerkers dan ten aanzien van een betrokken journalist of redactie, wat nu specifiek verboden is. Een tweede reden heeft ongetwijfeld te maken met de omzeggens belachelijke sanctie die het Strafwetboek op schending van het beroepsgeheim stelt.

Schending van het geheim van het opsporingsonderzoek of het gerechtelijk onderzoek door iemand die beroepshalve daaraan medewerking verleent wordt immers gesanctioneerd met de straffen bepaald in artikel 458 SW³⁴, namelijk met een gevangenisstraf van 8 dagen tot zes maanden en met geldboete van honderd euro tot vijfhonderd euro. Zoals U weet werden krachtens een omzendbrief van de Minister van Justitie³⁵ gevangenisstraffen van die omvang de laatste jaren niet meer uitgevoerd. De straffeloosheid ten gevolge van de niet uitvoering van gevangenisstraffen werd reeds jaren aangeklaagd, en wat dat betreft weten we dat de huidige Minister van Justitie vastberaden is het beleid te wijzigen.

Erger nog dan de lage strafmaat – voor zover ze zou uitgesproken worden ten laste van een wel geïdentificeerde dader – is het feit dat de wetgever het misdrijf op zich niet naar ernst heeft ingeschat. De wetgever laat immers niet toe alle mogelijke opsporingsmethoden aan te wenden om het te kunnen bewijzen. Art. 458 SW komt immers niet voor op de lijst van de misdrijven waarvoor bijvoorbeeld een telefoontap mag geplaatst worden³⁶. Vermits stelselmatig naar deze lijst misdrijven wordt verwezen in andere bepalingen met betrekking tot bijzondere opsporingsmethoden zijn de onderzoeksmogelijkheden ernstig beknot³⁷. Andere bijzondere opsporingsmethoden kunnen dan weer niet aangewend worden omdat de strafmaat van art. 458 SW gewoonweg te laag is³⁸.

Dat ingrijpende onderzoeksmethoden moeten kunnen aangewend worden ligt voor de hand. Het gewoon aantonen van een of meerdere telefonische contacten of persoonlijk onderhouden is meestal niet voldoende om met zekerheid de inhoud van de gevoerde gesprekken of contacten te kunnen aantonen. En dan nog vist men in de meeste gevallen achter het net vermits de feiten zoals gezegd reeds gepleegd werden.

³⁴ Art. 28quinquies, § 1 en 57, § 1 SV.

³⁵ Ministeriële omzendbrief nr. 1771-SI van 17 januari 2012 betreffende voorlopige invrijheidstelling.

³⁶ Zie bijvoorbeeld art. 46quinquies, 89ter en 90ter Sv.

³⁷ Zie bijvoorbeeld art. 46quinquies, 56bis, 89ter en 90ter Sv.

³⁸ Zie bijvoorbeeld art. 47sexies, § 2 dat bepaalt dat een observatie met gebruik van technische hulpmiddelen enkel kan gemachtigd worden wanneer er ernstige aanwijzingen zijn dat de strafbare feiten een correctionele hoofdgevangenisstraf van één jaar of een zwaardere straf tot gevolg kunnen hebben.

Het spreekt voor zichzelf dat de sanctie van het schenden van het geheim van het onderzoek afschrikwekkend moet zijn. Een norm van 1 maand tot vijf jaar gevangenisstraf zou beter gehanteerd worden. Bovendien zou als bijkomende straf de ontzetting van het recht om openbare ambten te vervullen moeten voorzien worden. Daarenboven zou het misdrijf op de lijst van de misdrijven inzake het afluisteren, kennismaken en opnemen van privé-communicatie en telecommunicatie moeten opgenomen worden.

Professionele medewerkers, politieambtenaren, parketmagistraten, rechters, griffie- of parketpersoneel die geen respect meer hebben voor de basisregels en principes die het strafprocesrecht beheersen en de fundamentele rechten van partijen waarborgen, en bijgevolg voor de allerhoogste waarden van hun beroep moeten bewust zijn van het risico dat zij lopen en de sanctie die boven hun hoofd hangt indien zij het geheim van het onderzoek en bijgevolg hun beroepsgeheim schenden. Uiteraard moet meer aandacht gegeven worden aan deze problematiek binnen het kader van de opleidingen en van de deontologie.

Een tweede bekommernis waarmee we frequent geconfronteerd worden volgt uit foute persberichtgeving. Zoals gezegd gaat het overgroot deel van de rechtspraak nog steeds uit van het feit dat het recht op een eerlijk proces van een verdachte niet wordt aangetast doordat hij negatief wordt belicht in de media ten gevolge van perslekken³⁹. In meerdere zaken waren de perslekken dermate ernstig, permanent en dermate tendentius en/of onjuist dat de behandelende magistraat weliswaar de nood voelde om te kunnen reageren maar verkoos om het niet te doen bij gebreke aan een efficiënt wettelijk middel om zijn reactie en antwoord daadwerkelijk en ongecensureerd gepubliceerd te zien.

Dit is geen nieuw probleem. Bij de behandeling van het wetsontwerp houdende het Wetboek van strafprocesrecht kwam het reeds ter sprake en werd nagedacht over een werkwijze om onjuiste berichtgeving en/of feiten die het vermoeden van onschuld schenden recht te zetten⁴⁰. Er werd toen gedacht aan het invoegen van een mogelijkheid binnen het strafrechtelijk kortgeding⁴¹ maar de vooropgestelde bepaling was zodanig ruim dat ze een niet te beheersen mogelijkheid invoegde om te procederen. De regeling bepaalde dat elkeen benadeeld door de schending van het vermoeden van onschuld het openbaar ministerie om een rechtzetting zou kunnen verzoeken, wat volstrekt onbeheersbaar zou zijn en bijgevolg negatief geadviseerd werd⁴².

³⁹ Cass. 27 februari 2008 (P07.1485F) , www.cass.be en Cass. 19 februari 2008 (P07.1648N), www.cass.be.

⁴⁰ Parl. St. DOC 51 2138/001, *Wetsontwerp houdende het Wetboek van strafprocesrecht*, art. 121, § 1, tweede lid en 214 van het wetsontwerp.

⁴¹ Art. 28sexies, art 61quater Sv.

⁴² Parl. St. DOC 51 2138/001, *Wetsontwerp houdende het Wetboek van strafprocesrecht*, Hoorzitting van 8 februari 2006, tussenkomst van eerste advocaat-generaal Y. Liégeois "Document betreffende de houding van het Openbaar Ministerie inzake het wetsontwerp houdende het Wetboek Strafprocesrecht; Het strafrechtelijk kortgeding tijdens het opsporingsonderzoek en het gerechtelijk onderzoek, en de procedure inzake aantasting van het vermoeden van onschuld: art. 121, 214".

Het reeds vermeld wetsvoorstel dat beoogt het vermoeden van onschuld te beschermen⁴³ voorziet een procedure waarbij de voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg, zetelend zoals in kortgeding, van het betrokken medium de stopzetting of de intrekking van ontorende bewoordingen of afbeeldingen of de publicatie van een communiqué tot rechtzetting zou kunnen vorderen⁴⁴. Tijdens de hoorzitting bleek dat iedereen beseft dat er een ernstig probleem bestaat, maar bleek dat omzeggens iedereen gekant was tegen het voorstel⁴⁵.

Nu het Wetboek van strafvordering aan de procureur des Konings een bijzondere taak opdraagt inzake perscommunicatie zou het binnen dezelfde logica aan het Openbaar Ministerie de bevoegdheid moeten toekomen om ambtshalve een rechtzetting te vorderen van persartikelen die het vermoeden van onschuld schenden en/of onjuiste informatie of feiten weergeven.

Dergelijke bepaling zou ongetwijfeld kaderen in het feit dat het E.H.R.M. stelt dat de lidstaten positieve maatregelen moeten nemen om een oordeelkundig evenwicht te garanderen tussen de verschillende ter sprake komende fundamentele rechten⁴⁶.

Indien men een rechterlijke controle zou wensen op dergelijke vordering zou dit kunnen middels het voorzien van een rechter van de vrijheden binnen het kader van het strafprocesrecht, een functie die niet alleen kan kaderen in de noodzakelijke hervorming van het strafprocesrecht en zelfs van het gerechtelijk landschap, doch bovendien een aantal lacunes zou kunnen opvullen. Zulke functie zou immers eveneens kunnen aangewend worden binnen de problematiek van de betwiste inbeslagname van stukken waarvan beweerd wordt dat ze gedekt zijn door het beroepsgeheim bij een persoon drager van een beroepsgeheim. Een rechtzetting zou kunnen gepaard gaan onder verbeurte van een substantiële dwangsom. In de praktijk blijkt immers dat officiële perscommuniqués dikwijls schoorvoetend, onvolledig of op een verscholen plaats worden gepubliceerd zodat ze niet de vereiste impact hebben ten aanzien van het publiek.

Daar waar de Grondwet censuur van overheidswege verbiedt teneinde juist de persvrijheid en de vrijheid van meningsuiting te beschermen⁴⁷, hanteert de pers immers naar eigen goedgevoelen censuur bij publicatie van officiële communiqués. Tijdens de hoorzitting naar aanleiding van het wetsvoorstel dat beoogt het

⁴³ Parl. St., Kamer, DOC 53 0464/001; *Wetsvoorstel tot wijziging van artikel 587 van het Gerechtelijk Wetboek ten einde het vermoeden van onschuld te beschermen*. Documenten van de hoorzitting niet gepubliceerd: zie echter <http://www.gva.be/nieuws/experts/johndewit/aid1132598/de-perswet-over-het-vermoeden-van-onschuld.aspx>.

⁴⁴ Aanvulling van art. 587, 16° van het Gerechtelijk Wetboek.

⁴⁵ Documenten van de hoorzitting niet gepubliceerd: zie echter <http://www.gva.be/nieuws/experts/johndewit/aid1132598/de-perswet-over-het-vermoeden-van-onschuld.aspx>.

⁴⁶ E.H.R.M.; arrest van 13 november 2003 inzake verzoek nr. 56525/00 van Libor Novák t/ Tchèque; E.H.R.M.; arrest van 9 april 2009 nr. 28070/06, A./t Noorwegen.

⁴⁷ De Belgische Grondwet, Titel II; art. 19: "De vrijheid van erediens, de vrije openbare uitoefening ervan, alsmede de vrijheid om op elk gebied zijn mening te uiten, zijn gewaarborgd, behoudens bestraffing van de misdrijven die ter gelegenheid van het gebruikmaken van die vrijheden worden gepleegd."

vermoeden van onschuld te beschermen werd terecht onderstreept dat een procedure om een publicatie te verbieden niet kan, maar wel moet mogelijk zijn om een rechtzetting af te dwingen⁴⁸. De Secretaris-generaal van de Raad voor de Journalistiek bevestigde ten andere dat men momenteel werkt aan een verplichte rechtzetting van foute berichten op het internet⁴⁹. Het moeten publiceren van een rechtzetting schendt immers noch de vrije meningsuiting, noch de persvrijheid. Wanneer ze uitgaat van de bevoegde overheid zal ze bovendien een licht kunnen werpen op de werkelijke toedracht van feiten en een einde stellen aan onterechte verdachtmakingen en/of schendingen van het vermoeden van onschuld. Uiteraard moet een benadeelde van een schending over een eigen uitgebouwd efficiënt recht op rechtzetting beschikken⁵⁰.

Nu de hervorming van het gerechtelijk landschap werd opgenomen in de regeringsverklaring en er daadwerkelijk intensief op gewerkt wordt lijkt het tijdstip ook opportuun om gericht te werken op de communicatie tussen gerecht en perswereld.

Adequate informatieverstrekking draagt immers bij tot het vertrouwen van de bevolking in de gerechtelijke instellingen. De procureurs des Konings moeten deze informatieverstrekking intern regelen door aanwijzing van magistraten om de functie van perswoordvoerder uit te oefenen. Delegatie aan een perswoordvoerder van de politie is eveneens mogelijk en wordt geregeld bij omzendbrief⁵¹. Wat de parketten betreft betekent dit heel concreet dat de taak van perswoordvoerder wordt toebedeeld aan een of meerdere magistraten boven en buiten het gewone werk. Er bestaat immers geen vrije capaciteit om die taak te verzekeren, en nochtans gaat iedereen akkoord dat het om een gespecialiseerde en belangrijke opdracht gaat. Hetzelfde geldt voor de hoven en rechtbanken.

In de moderniseringsplannen van het Openbaar Ministerie werd dan ook telkenmale aangedrongen op de oprichting van een steundienst. Het is meer dan aangewezen binnen deze steundienst een of meerdere communicatiespecialisten te voorzien teneinde op werkelijk professionele en permanente wijze invulling te kunnen geven aan de informatieopdracht die heden ten dage zo belangrijk is.

Gelet op de beperkte toegemeten tijd ga ik niet in op andere onderwerpen die pers en persmisdrijven betreffen. De bevoegdheid van het Hof van Assisen inzake persmisdrijven, of de verouderde en onefficiënte uitwerking van het recht van

⁴⁸ Documenten van de hoorzitting niet gepubliceerd: zie echter <http://www.gva.be/nieuws/experts/johndewit/aid1132598/de-perswet-over-het-vermoeden-van-onschuld.aspx>. Tussenkomst van professor Voorhoof en van kamerlid Renaat Landuyt.

⁴⁹ Documenten van de hoorzitting niet gepubliceerd: zie echter <http://www.gva.be/nieuws/experts/johndewit/aid1132598/de-perswet-over-het-vermoeden-van-onschuld.aspx>. Tussenkomst van Flip Voets, secretaris-generaal van de Raad voor de Journalistiek.

⁵⁰ Arr. Cass. 1996, I, p 46, Openingsrede van procureur-generaal VELU van 1 september 1996, "Beschouwingen over de Europese regelgeving inzake betrekkingen tussen gerecht en pers", nr. 54.

⁵¹ College van Procureurs-generaal, Omzendbrief nr. COL 7/99; "Informatieverstrekking aan de pers door de gerechtelijke overheden en de politiediensten gedurende de fase van het vooronderzoek – Gemeenschappelijke omzendbrief van 30 april 1999".

antwoord komen dus niet aan bod. Evenmin het moeten teruggrijpen van een slachtoffer van persberichtgeving naar een zeer langdurig burgerlijk geding op grond van bijvoorbeeld art. 1382 BW waarbij de begroting van de schadevergoeding meestal niet in verhouding staat tot het aangerichte onrecht zonder dat hierdoor een halt wordt toegeroepen aan een lopende schending.

Zoals U ziet beperkt deze rede zich tot de eigen organisatie Justitie en zij die beroepshalve medewerking verlenen aan het opsporingsonderzoek en het gerechtelijk onderzoek, en tot voorstellen van eventuele wettelijke bepalingen, maatregelen of verbeteringen met betrekking tot die organisatie. Uiteraard zou nog aardig wat kunnen gezegd worden over de deontologie van advocaten en de wijze waarop zij invulling geven aan de informatieverstrekking aan de pers indien het belang van de cliënt zulks vereist⁵². Dit onderwerp komt niet aan bod maar het is zeker een blijvend aandachtspunt voor de Orden van advocaten.

In het zoeken naar enig evenwicht kwam de balanskant van de pers evenmin aan bod. De zijde van de vrije meningsuiting en de persvrijheid werd inderdaad meer dan goed gestoffeerd op de balans van de wetgeving. Wanneer aan de andere zijde van diezelfde balans binnen Justitie en de strafketen echter geen mogelijkheden worden voorzien om efficiënt en krachtdadig te reageren tegen perslekken die het geheim van het onderzoek in strafzaken en van het vermoeden van onschuld schenden, heeft dit tot gevolg wat zich met de dag meer en meer aftekent, namelijk dat de pers ten aanzien van het publiek en van de burger zich de rol gaat toe-eigenen van Justitie en gaat bepalen wie schuldig is van wat en wie niet. De term vierde macht overstijgt dan wat van een waakhond of berichtgever zou mogen verwacht worden. Indien het dan zelfs niet mogelijk is verdachtmakingen en onjuiste berichtgeving op een efficiënte manier, daadwerkelijk en met de nodige publiciteit recht te zetten wordt de term vierde macht een bedenkelijk begrip dat niet thuis hoort in een democratie, en worden het vermoeden van onschuld, het recht op een goede naam, de eerbiediging van het privé leven erg relatieve en inhoudsloze begrippen. De vraag is dan hoe lang nog kan volgehouden worden dat deze scheef gegroeide toestanden geen enkele invloed kunnen hebben op het recht op een eerlijk proces omdat de betrokkene daar de kans krijgt om alle bewijselementen tegen te spreken, en omdat de rechter zich toch niet laat beïnvloeden door de media. De bal ligt nu in het kamp van de wetgever om het evenwicht te herstellen.

⁵² Art. 28quinquies, § 4, en 57, §4 SV.

Wat de wereld van de journalistiek betreft hoop ik dat deze rede een aanzet kan betekenen om in een diepgaander overleg te treden met de gerechtelijke overheden in een zoektocht naar een beter evenwicht en berichtgeving waarop elke burger recht heeft.

Yves Liégeois
Procureur-generaal

Antwerpen, 3 september 2012